

УДК [94+929](477)

Г. О. КОРОЛЬОВ*

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІЯ ОТТО ЕЙХЕЛЬМАНА: ІМПЕРСЬКА ЛОЯЛЬНІСТЬ ТА СЛУЖІННЯ “ІНШІЙ” АБО “СВОЇЙ” НАЦІЇ

Розглядається імперська лояльність та формування української національної ідентичності відомого вченого-правника, заступника міністра доби гетьманату П. Скоропадського й Директорії УНР Отто Ейхельмана. Окремо висвітлено трансформації федералістської ідеї вченого. Проаналізовано проект Конституції УНР, що передбачав федералізацію української держави.

Ключові слова: федералізація; Конституція УНР; національна ідентичність; влада; союз держав.

В українській історії дуже багато прикладів, коли людина іншого етнічного походження ставала яскравим виразником національної ідентичності – Володимир Антонович, В'ячеслав Липинський, Агатангел Кримський, Дмитро Донцов та ін. Такий вибір ідентичностей ілюструє особливості розвитку націотворення у Центральній і Східній Європі у XIX – на початку XX ст. Крім того, ці факти доводять твердження про нації як “уявленні спільноти” (поняття Хью Сетона-Уотсона)¹, а не етнічну спільноту, об’єднану “кровно-духовним зв’язком”.

В інтеграції тогочасних еліт й інтелігенції до імперських структур Росії мало місце явище подвійної лояльності², що виявлялося у досить прихильному і конформістському сприйнятті існуючого порядку. Цей феномен був притаманний для переважної частини тогочасного населення російської України, особливо серед представників інтелігенції. Американський історик Марк фон Хаген стверджує, що на окраїнах імперії Романових, до яких належали і українські землі, з’являлися різ-

Отто Ейхельман.

* *Корольов Геннадій Олександрович* – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України.

номанітні ситуативні та гібридні ідентичності, що характеризуються множинною лояльністю³.

У сучасній історіографії постать відомого імперського та українського ученого-правника, урядового діяча доби гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР Отто Ейхельмана давно притягує увагу дослідників, які вивчають різноманітні аспекти його діяльності⁴. У результаті всі сходяться на позиції, що Ейхельмана цілком можливо зараховувати до діячів українського національного руху та представників української правової думки. Такий погляд є досить обґрунтованим, якщо поглянути на політичну і наукову діяльність Ейхельмана через модерністську версію націотворення, коли нація формується та існує як уявлена спільнота.

Метою цієї статті є дослідження розвитку імперської лояльності О. Ейхельмана в контексті українського національного руху, висвітлення особливостей формування його національної ідентичності під час Української революції 1917–1921 рр., розгляд федеративної концепції перебудови УНР в контексті розпаду європейських імперій, аналіз його урядової діяльності та роботи щодо підготовки тексту Конституції УНР.

Методологія нашого дослідження ґрунтується на двох основних підходах: біографічний, який пояснює особливості формування особистості обставинами життя Ейхельмана та історії ідей, коли специфіка інтерпретацій вченим наукових і політичних концепцій розшифровується через зіставлення з широким інтелектуальним контекстом.

Конструювання національного проекту відображалось в конфлікті різноманітних ідентичностей в межах суспільства, однак, що не знаходили відторгнення на індивідуальному рівні. Власне в таких умовах відбувалося становлення світогляду Отто Оттовича Ейхельмана – Прибалтійського німця за походженням, що народився у 1854 р. на хуторі Георгієвському Ямбурзькому повіті та виріс в імперській столиці – Санкт-Петербурзі, а у добу Української революції 1917–1921 рр. та в “чехословацький” період життя став одним із речників “українського питання”. Що вплинуло на таку трансформацію свідомості ученого, чому він прийшов до українськості та щиро вірив/повірив у державне майбутнє України? Поеднання німецької етнічної ідентичності та українського політичного усвідомлення були втілені в житті та діяльності Отто Ейхельмана. В тогочасній монархії Романових імперська лояльність була позбавлена етнічного змісту, орієнтована на визнання існуючого порядку та виявлялося у певних формах конформізму.

Майбутній учений і політичний діяч гетьманату й УНР здобув фах юриста у Дерптському (Тартському) університеті. Значний вплив на формування його світогляду мав відомий руський юрист-цивіліст, професор Дерптського університету Іван Енгельман. Окремим зацікавлен-

ням майбутнього вченого була концепція “соціальної психології” німецького лікаря і психолога Вільгельма Вундта⁵. У 1878 р. Ейхельман здобув магістерський ступінь, потім очолив кафедру державного і адміністративного права Демидівського юридичного ліцею в Ярославлі. 1880 р. успішно захистив докторську дисертацію за темою “Військове зайняття ворожої країни”. Свої перші наукові студії майбутній учений написав рідною німецькою мовою.

На початку ХХ ст. Ейхельман став відомим київським юристом, він працював професором кафедри загальної історії права та міжнародного права, а з 1905 р. був деканом юридичного факультету Київського університету Св. Володимира. Відомо, що Ейхельман брав участь у Комісії з підготовки тексту конституції Російської імперії, що працювала під головуванням імператора Миколи II. 1908–1913 рр. – виконував обов’язки директора Київського комерційного інституту. Брав активну участь у роботі органів місцевого самоврядування, в 1902 р. був обраний Київським міським головою⁶. Світоглядно Ейхельман належав до кола ліберальних діячів, що визнавали чинний державний порядок, але пропонували власні наукові варіанти його вдосконалення. Очевидно, тому Ейхельман ніколи не сприймав радикальних ідей та політичного екстремізму. Професор був конформістом, для якого була характерною імперська лояльність. У реальному житті він був і залишався типовим академічним ученим, який мало цікавився практичною політикою як такою⁷.

У період гетьманату Ейхельман стає членом ради міністерства торгівлі і промисловості й заступником міністра закордонних справ Дмитра Дорошенка. Після перемоги Директорії з 1920–1922 рр. працює товаришем (заступником) міністра закордонних справ УНР, членом ради Міністерства культури. Також професор належав до Найвищої правничої ради (1921–1922 рр.). У квітні 1922 р. був призначений керівником Міністерства закордонних справ УНР в екзилі.

Оцінки його політичної та наукової діяльності відрізняються. Представники українських національних кіл загалом схвально відгуквалися про О. Ейхельмана як працюючого урядовця та поважного ученого-правника. Однак деякі сучасники та колеги Ейхельмана досить негативно характеризували його роль в тогочасних подіях. У своїх спогадах міністр ісповідань періоду гетьманату П. Скоропадського і відомий руський православний філософ Василь Зеньковський скептично оцінював діяльність О. Ейхельмана у Міністерстві закордонних справ Української Держави. Відомо, що міністр Дмитро Дорошенко запросив ученого до урядової праці, враховуючи його українську лояльність та як спеціаліста з міжнародного права⁸. Зеньковський добре знав особливості характеру Ейхельмана, адже вони разом працювали в університеті Св. Володимира. Він характеризував свого колишнього колегу

як послужливого і переляканого⁹. Така оцінка Ейхельмана як людини “чего изволите”¹⁰ і його діяльності, що просто нівелювала плани Д. Дорошенка, пов’язана із критикою Зеньковським українського самостійницького руху.

Уже після поразки Української революції 1917 – 1921 рр. Ейхельман під час виголошення лекцій в Українському вільному університеті публічно зараховував себе до українців¹¹. Ейхельман був членом партії “Українське народне об’єднання” (з літа 1921 р. увійшла до Українського селянсько-парламентського союзу), яка проголошувала головною метою політичної боротьби ідею самостійності України.

* * *

Ейхельман – один із головних теоретиків конституційного устрою як співавтор текстів перших законів та конституції УНР. Також учений був провідним розробником концепції федералізації України, формування самостійних адміністративних одиниць – “земель”. У цьому він не був оригінальним, відчуваючи значну популярність федеративної ідеї в середовищі європейського революційного руху. Зацікавлення Ейхельманом федералізмом відбивало загальну тенденцію серед представників політичної думки та визвольного руху “нових” народів Центральної і Східної Європи.

Федерація уявлялася можливим та реальним шляхом подолання імперського минулого, децентралізації влади і демократизації місцевого самоврядування. Як теоретик-правник, Ейхельман був прихильником німецького варіанту федералізму, який у рамках імперії Гогенцолернів у другій половині XIX ст. реалізовувався як націоналістичний. Для германських народів “Серединної Європи” (концепція Ф. Науманна) саме федералізм став моделлю формування модерної німецької нації. З цієї причини вчений досить прихильно сприйняв проект Михайла Драгоманова “Вільна Спілка”, що був одним із варіантів федеративного переоблаштування Центрально-Східної Європи. Головне, що Ейхельман так само як і Драгоманов вважав, що саме держава і державність передують формуванню нації. Відомо, що такий погляд Драгоманова виходив зі сприйняття гегелівського поділу на “історичні” та “неісторичні” народи, де останні залежали від “великих” держав.

Еволюція і типи лояльності, характерні для українського та німецького середовища Києва, переконують в їх ролі в політичному житті та формуванні імперської лояльності. Фактично ще з часів Петра Великого саме українці (малороси в тогочасному політичному лексиконі) та німці відігравали виняткову роль в перетворенні Московського царства в Російську імперію.

Значним внеском Ейхельмана періоду Української революції був проект Конституції УНР, опублікований окремою брошурою в Тарнові

(Польща)¹². В основі своїх пропозицій учений поклав принцип народного суверенітету й ідею федералізації УНР. 30 червня 1920 р. Радою Народних Міністрів було створено Комісію для вироблення Конституції УНР на чолі з міністром закордонних справ Андрієм Ніковским, одним із членів якої став його заступник по міністерству Ейхельман¹³. Професор увійшов до складу Комісії завдяки рекомендації Ніковського, який цінував його наукові праці та професійний досвід. На засіданнях Ейхельман відстоював свої федералістські переконання. Як засвідчують протоколи засідань, він щоденно повторював власні формулювання про “послідовне проведення демократично-республіканських основ”, про державне будівництво знизу, про “дві системи управління”¹⁴. Останній погляд мав суто візантійський дискурс, що відображалось у прагненні поєднати типово західні та пізньоримські категорії. “Перша система є адміністративно-федеративна, – наголошував Ейхельман, – коли вище-земська одиниця наділяється лише певною, визначеною по пунктах з боку державної влади компетенцією. Друга система – федеративно-політична, коли висшій земській одиниці наділяється державна влада з усіма її функціями, але за винятком тих державних справ, котрі конституцією віднесені до вислого, т. зв. федеративно-державного з’єднання. При цій системі маємо поділ: на землі, повіти, волості, громади”¹⁵.

Погляд Ейхельмана щодо поділу влад і надалі залишався головним теоретичним підґрунтям його проекту конституції. Референдум мав стати інструментом “федерально-державного контролю”¹⁶. При цьому він вважав референдум головним принципом реалізації народного суверенітету та влади.

За формою державного правління УНР мала бути демократичною республікою. У цьому випадку учений не був оригінальним – він використав федералізм Драгоманова, котрий наголошував на особливій ролі державного ладу і правового устрою Швейцарії та США. Застосовуючи федеративний принцип Драгоманова, Ейхельман пропонував поділити УНР на землі-держави, що матимуть власну представницьку, виконавчу і судову влади. Саме держава є, на думку вченого, головною формою існування людського суспільства та кожної окремої нації.

Ейхельман розробив досить суперечливий і широкий проект федералізації УНР. Всю федеративно-державну організацію республіки він поділяв на такі інституції:

“Федеральная учредительная власть народа УНР
Федерально-державный парламент
Федеральная управа.
Федерально-державный совет министров
Федерально-державный суд”¹⁷.

Аналіз такої структури свідчить, що Ейхельман використав класичну теорію поділу влади, обґрунтовану французьким філософом-про-

світником Шарлем Монтеск'є, доповнивши установчою і контрольною владою. Відповідно до неї така влада має функціонувати завдяки правовому контролю і головне – створювати демократичні засади держави. Незрозуміло тільки, чому учений розширив теорію поділу влади до п'яти гілок? Очевидно, що його уявлення про народ як джерело влади ґрунтувалися на визнанні саме поліетнічної природи нації. В цьому аспекті Ейхельман сприйняв і поглибив громадянську концепцію нації, характерну для ліберально-демократичної течії європейського і російського політичних рухів. Звернення до системи громадянського рівноправ'я свідчило про багатоетнічний та мультикультурний характер національної спільноти. Такий дискурс Ейхельмана був синтезом західних правових цінностей з візантійськими політичними традиціями, що зрештою зумовлювали його загальний погляд на розвиток держави і права в європейській історії.

Виокремлення федеральної установчої влади народу, який уявляється єдиним джерелом влади, було переосмисленням доктрини “народного суверенітету”. Відомо, що вона постала в епоху Просвітництва XVIII ст. на протигагу концепції “божественного права”, коли верховний правитель (король, цар, імператор) вважався і оголошувався “намісником і помазаником Бога” у своїй країні. У рамках візантійських політичних традицій доктрина “народного суверенітету” не здобула абсолютного визнання, адже влада народу розумілася владою хаосу¹⁸.

Прикладом такого поєднання категорій стала пропонування ним структура двопалатного федерального парламенту. Перша палата – Земська Державна Палата – мала складатися із не менш як трьох представників місцевих парламентів, обраних на два роки¹⁹. Друга палата – Федерально-Державна Рада – формується на основі прямих, таємних і пропорційних виборів, члени якої обираються на чотири роки²⁰. У проекті окрема роль надавалася федеральному-державному суду, члени якого мали призначатися пожиттєво, що є свідченням впливу англосаксонської правової практики на погляди Ейхельмана²¹.

Окремо Ейхельман виділяв важливість нової гілки влади – федерально-державного контролю, що розумівся ним як податкова і фіскальна поліція²². Власне, ця влада мала б забезпечувати наповнення федерального бюджету, на практиці обмежуючи фінансову автономію суб'єктів федерації. Тобто, пропонуючи свій проект федералізації УНР, Ейхельман “п'ятою” гілкою влади робив його досить суперечливим і нереальним. Особливе місце в системі державної влади відводилося Федерально-державному голові.

Проект Конституції УНР Ейхельмана прихильно оцінили представники соціалістичного табору українського національного руху С. Шелухін, Л. Білецький, І. Горбачевський, а також Степан Дністровський – автор проекту Конституції ЗУНР.

Однак проект був розкритикований на засіданнях Комісії і зрештою відхилений, як занадто громіздкий і детальний. Член Комісії, доктор права Степан Баран відзначав, що “проект проф. Айхельмана” “замість в коротких реченнях декларувати основи Державного устрою і прав та обов’язків горожанина, входить дуже часто в подробиці, що належать до права цивільного, карного, процесового, адміністративного і т.д.”²³.

Загалом С. Баран дав досить критичну оцінку проекту, назвавши його науковим трактатом, що далекий від ясної і короткої кодифікації найважливіших засад державного устрою і прав та обов’язків громадянина²⁴. Тому, на його думку, цей проект не відповідає реаліям суспільного і політичного життя в УНР і Східної Європи. При цьому С. Баран вказує, що проект передбачає “створення кількох десятків держав, зв’язаних з собою у федерацію з центральними федеральними установами”²⁵. Фактично опонент критикує ідею федералізму, що була засадничою для проекту Ейхельмана. Очевидно, що така позиція пов’язана з досить виваженим поглядом на розвиток тогочасних політичних та геополітичних процесів у Східній Європі, адже йшлося в першу чергу про утвердження незалежності УНР у збройній боротьбі. До того ж С. Баран вважав, що за умов формування федеративного устрою “законодавчі функції вищих законодавчих тіл можуть перейти на нищі, а навіть на тіла автономічно адміністрацій ні, як повіти або волости, через що витвориться безперервний компетенційний спір і шкодлива мозаїка в законодавстві”²⁶. Також С. Баран указував про аналогії між федеративним проектом Драгоманова і конституційним проектом Ейхельмана, “який знова зближений до устрою по рецепті анархістів”.

Однак головною вадою конституційного проекту Ейхельмана була апологетика абсолютної децентралізації, яка визначає принципи функціонування системи державної влади та суспільства загалом. Власне тому авторитет державної влади “зведений до нуля”²⁷.

У 1921 р. після еміграції уряду УНР, утопічності й поразки Зимового походу Армії УНР Ейхельман розробив “Меморандум УНР і її відношення до питання єдності між державами, що утворилися на території бувшої Російської Імперії, в тому числі, і Новою Росією”, написаний російською мовою²⁸. Його головним джерелом стають “14 пунктів” президента США Вудро Вільсона. Концептуальним принципом тексту є визнання права націй на самовизначення, особливо в рамках етнічних територій. Ейхельман обґрунтовує нову федеративну модель для Східної Європи, що має засновуватися на міжнародних нормах. Тим самим учений пропонував легітимізувати можливі державні утворення, однак без врахування геополітичного контексту того часу. Адже основні мирні договори вже були підписані, тобто Ейхельман конструює власну “державницьку” утопію.

Учений пропонував два варіанти переоблаштування колишньої імперії Романових:

Союз незалежних держав, при збереженні повного суверенітету; та міжнародно-правових організацій на зразок Ліги націй, що отримали розвиток на Заході з другої половини XIX ст.;

“Єдина і неподільна” федерація, що засновуватиметься на пріоритеті центральної влади²⁹.

Парадоксально, але Ейхельман пропонує розглядати Росію поза межами Європи/Заходу. Подальший розвиток УНР буде залежати від дотримання міжнародних норм, тому країна має укладати вільні договори з кожною державою-учасницею такого міжнародного союзу.

У 1922 г. Ейхельман стає професором і деканом (1923–1924 рр.) правничого факультету Українського вільного університету у Празі, де викладає державне, адміністративне та міжнародне право. Учений стає дописувачем емігрантського тижневика “Визволення” (редактор Петро Богацький), що видавався у Варшаві у 1921 р. З 1923 р. викладає різні галузі права також в Українській господарчій академії в Подєбрадах.

Поряд з цим він продовжував розвивати свою концепцію федералізації України та Східної Європи. На лекціях учений розглядав три форми державного устрою, які існували у тогочасній “політичній культурі” – конституційна монархія, демократична республіка та союз держав³⁰. Слід підкреслити, що перші дві належать до форми державного правління, а остання – до форм державного устрою. Виникає питання щодо вибору критерію такої класифікації Ейхельмана. Виявляється, що за основу він обирає кількість людей, що знаходяться при владі³¹. Такий підхід є спрощеним варіантом античних уявлень про державний устрій, сформований під впливом учення Платона й Аристотеля.

Пояснюючи своє розуміння “союзу держав”, Ейхельман визначає ознаку незалежності державної влади, при цьому не пояснюючи мотиви такого висновку. Адже саме формулювання “незалежності державної влади” ставить питання про залежність “державної влади”. Учасники союзу держав не є земствами з широким самоврядуванням, а саме повноцінними державами³². Обсяг і компетенція держав у складі союзу визначається тільки за згодою усіх сторін, без домінування однієї з них. При цьому Ейхельман указує на кілька найбільш реальних справ, що можуть мати загальносоюзне значення: “зовнішня оборона всієї союзної держави” та “об’єднана дипломатія у всіх спільних політичних справах федеративного об’єднання”³³.

Виникнення федеративного союзу держав можливе за наявності “специфічних умов, що викликають таке об’єднання”: “тісні національні зв’язки, особлива культурна та політична зближеність, давніші історичні мотиви за прикладом Німеччини, Швейцарії та США”³⁴. Ейхельман вважав, що організація влади у федеральній державі засновується

на принципі усієї повноти влади частин федерації – кантонів, штатів, землі³⁵. В цьому випадку вчений конструює варіант “національної федерації” за прикладом формування Кайзерейху в 70-80-х рр. XIX ст. Намагання описати федеративні моделі Східної Європи в рамках германського імперського дискурсу суперечило самій сутності соціалістичної і республіканської УНР. Для Ейхельмана характерний прихований пієтет до німецького досвіду державотворення, а правильніше щодо створення національної імперії у 70-х рр. XIX ст. Очевидно, що це легко пояснюється його етнічним походження та епігонством західних правових ідей в його працях. Міркування Ейхельмана про демократію як консолідуючий принцип союзу держав досить дискусійні та суперечливі.

У 1924 р. учений стає дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка. 1933 р. Ейхельман бере активну участь в Українському правничому з'їзді у Празі, виголосивши доповідь про майбутній “публічно-правовий” устрій України. У цій доповіді він презентував свій дуже цікавий і специфічний проект “Програми для складання Зводу законів для звільненої України”, який свідчить, що Ейхельман залишався вірним візантійським юридичним категоріям та імперській правовій науці. В основу своїх пропозицій учений поклав “Свод законов Российской империи”. Він і сам це визнавав у своєму виступі³⁶. Крім того, Ейхельман взагалі пропонував усю систему законів майбутньої України на кшталт “Руської Правди” назвати “Українська Правда”³⁷. Учений знову підкреслював важливість формування горизонтальної системи державної влади, що сприятиме децентралізації. “Публічно-правова” влада у державі виконується у чотирьох ступенях: здолу догори: у волості, в повіті, в землі та в державі³⁸. У цьому випадку Ейхельман повторює свою позицію, викладену в конституційному проекті. Але виникає питання: чому вчений використовував старий, ще імперський, адміністративний поділ який, м'яко кажучи, був анахронізмом у рамках федеративної концепції державного устрою майбутньої України?

Власне всі ці та багато інших наукових питань Ейхельмана залишилися риторичними та невирішеними. Очевидно, що він їх сприймав як “істину” без належної рефлексії над їх смислом і генеалогією. Все ж його погляди на утвердження федеративної й республіканської України випередили свій час.

Помер О. Ейхельман 21 лютого 1943 р. у Празі.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, зазначимо, Отто Ейхельман пройшов шлях від імперського професора російського університету до високого посадовця в українських урядових кабінетах періоду Української революції 1917–1921 рр. Можна стверджувати, що він у повній мірі став “політичним” українцем. На його політичну діяльність та наукову працю впливала етнічна ідентичність балтійського німця, а

тому відчутний особливий інтерес до німецького права та федералізму; його імперська лояльність виражалася у послуговуванні візантійськими (пізньоримськими) категоріями та підходами щодо вирішення наукових завдань. Ейхельман сприймав західні наукові стандарти через особистий досвід життя в імперії.

Після поразки революції учений не втратив контакти з українською еміграцією, він продовжував вірити в ідеали, за які боровся. У цьому випадку можна зрозуміти Ейхельмана. У реальному житті, якщо перефразувати тезу австрійського історика Андреаса Каппелера, він був “вірним слугою імперії та нації”. Природно, що його не сприймало російське еміграційне середовище, вважаючи зрадником ідеалів імперії та Росії.

Упродовж усього життя в Російській імперії та у революційний період Ейхельман демонстрував різні політичні принципи, намагаючись здобути визнання як ученого-правника. Погоджуємося, що це йому вдалося не тільки в російському імперському середовищі, а й серед українських кіл.

У своїй політичній та урядовій діяльності в період Української революції 1917–1921 рр. учений дотримувався української лояльності, що не мала яскраво вираженого ідеологічного забарвлення. Його важко зарахувати до кола українських соціалістів, лібералів або консерваторів. Його можна охарактеризувати як “політичного” українця і професіонала у правничій науці.

Політично-правова (або “публічно-правова”) концепція Ейхельмана ґрунтувалася на принципах народовладдя та федералізму, які він розумів через їх сприйняття західною думкою. Вчений вважав, що такий дискурс є найбільш адекватним шляхом розвитку “нових націй” у Центрально-Східній Європі, він повсякчас у своїх працях використовував вироблені російською імперською наукою підходи. В основі такої методології покладено синтез візантійських (пізньоримських) категорій, уявлення про імперський державний досвід, практика російського законодавства, гіперболізація земського устрою.

Ейхельман, як автор проекту конституції УНР розглядав ідею федералізму найбільш релевантною моделлю розвитку Європи, а особливо її східної частини. Тому його ідея федералізації УНР та принцип народного суверенітету відповідали тогочасним геополітичним обставинам. Учений бачив УНР демократичною республікою, для якої характерний широкий децентралізм влади. Він надавав особливого значення розвитку місцевого самоврядування.

У період “чехословацької” еміграції професор Ейхельман надалі намагався розвивати власний погляд на “публічно-правовий” устрій майбутньої України. Ідея федералізму залишалася домінуючою. Прикладом впливу візантійського права та ідей може слугувати його про-

позиція створити “Українську Правду” або “Звод законів для звільненої України”. Однак у реаліях міжвоєнного часу це було класичною ідеологічною утопією.

¹ Це поняття використав інший британський історик Б. Андерсон, поклавши в основу концепції націотворення.

² Див.: *Миллер А.* “Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном сознании. – Москва, 2000. – 260 с.

³ *Хаген фон М.* Империи, окраины и диаспоры: Евразия как антипарадигма для постсоветского периода // Новая имперская история постсоветского пространства / Ред. И. Герасимова и др. – Казань, 2004. – С. 131.

⁴ *Осташко Т.С.* Ейхельман Отто Оттович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. – К.: “Наукова думка”, 2005. – 672 с. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Eykhelman_O; *Потульницький В.* Історія української політології. – К., 1993. – С. 201–203, 212–216; *Турчин Я.* Отто Ейхельман постать на зламі століття. Політологічний дискурс. – Львів, 2010. – 520 с.

⁵ *Потульницький В.* Зазн. праця. – С. 201.

⁶ *Осташко Т.С.* Зазн. праця.

⁷ *Потульницький В.* Зазн. праця. – С. 200.

⁸ *Зеньковський В.* Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября 1918 г.). – Москва, 1995. – С. 137.

⁹ Там же.

¹⁰ Там же.

¹¹ Державний архів Російської Федерації (далі – ГАРФ), ф. 7008, оп. 1, спр. 2, арк. 19.

¹² *Ейхельман О.* Проект Конституції – основних державних законів Української Народної Республіки. – Київ–Тарнів, 1921. – 96 с.

¹³ ЦДАВО, ф. 1065, оп. 2, спр. 294, арк. 6.

¹⁴ Там само, арк. 8.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само. – Арк. 9.

¹⁷ ЦДАВО, ф. 3382, оп. 1, спр. 14, арк. 182.

¹⁸ Див.: *Грибовський В.* Народ и власть в Византийском государстве. – СПб., 1897. – 437 с.

¹⁹ ЦДАВО, ф. 3382, оп. 1, спр. 14, арк. 189.

²⁰ Там само, арк. 190.

²¹ Там само, арк. 220.

²² Там само, арк. 224.

²³ ЦДАВО, ф. 1065, оп. 2, спр. 294, арк. 14 зв.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само, арк. 15 зв.

²⁸ Там само, арк. 287.

²⁹ ЦДАВО, ф. 3382, оп. 1, спр. 14, арк. 288.

³⁰ Лекции преподавателя Украинского университета О. Эйхельмана по государственному праву (1922 г.) // ГАРФ, ф. 7008, оп. 1, спр. 2, арк. 17.

³¹ Там само.

³² Там само.

³³ Там само.

³⁴ Там само, арк. 18.

³⁵ Там само.

³⁶ ЦДАВО, ф. 3997, оп. 1, спр. 6, арк. 182.

³⁷ Там само.

³⁸ Там само.

Рассматривается имперская лояльность и формирование украинской национальной идентичности известного ученого-юриста, заместителя министра периода гетманата П. Скоропадского и Директории УНР Отто Эйхельмана. Отдельно освещены трансформации федералистской идеи ученого. Проанализирован проект Конституции УНР, который предусматривал федерализацию украинского государства.

Ключевые слова: федерализация; Конституция УНР; национальная идентичность; власть; союз государств.

The article considers the imperial loyalty and the development of the national identity of Otto Eihelman, the famous scientist-layer, deputy minister of the times of P.Skoropadskyi Hetmanate and Directorate of the Ukrainian People's Republic. There are highlighted the transformations of federalist idea of scientist separately, also are analyzed the draft of Constitution of Ukrainian People's Republic, that forsees the federalization of Ukrainian State in the article.

Key words: the federalization; the Constitution of Ukrainian People's Republic; the national identity; the power; the union of States.